

БОЙОВЕ ВИКОРИСТАННЯ ТАНКЕТОК: ІДЕЇ ТА РЕЗУЛЬТАТИ

Розглядаються причини виникнення ідеї конструювання танкетки, історія перших конструкцій, налагодження їх випуску у різних країнах, аналізуються причини невдалого використання танкеток у локальних війнах та відмови від цих конструкцій.

Ключові слова: танк, танкетка, локальні війни.

Постановка проблеми та актуальність. В історії розвитку військової техніки можна знайти чимало цікавих ідей, які досі не втратили своєї актуальності, але від яких відмовилися з огляду на невдалі результати реалізації. До таких ідей належить ідея використання танкетки, яка народилася у ході Першої світової війни. Французький полковник Ж. Естьєн, один з піонерів танкобудування, та англійський майор Д. Мартел, заступник командира танкового корпусу, висунули ідею “броньованих застрільників” на кшталт спеціальних підрозділів піхоти кінця XVIII – початку XIX ст., яка звично розпочинала бій між піхотними колонами, змушуючи противника до передчасного розгортання. Конкретизував цю ідею начальник штабу Британського танкового корпусу полковник Д. Фуллер, сформулювавши вимоги до конструкції дешевої броньованої машини, екіпаж якої складав би 1–2 чоловіки, і яку можна було б використати замість лінійної піхоти при штурмі укріплених позицій [1]. Ця ідея, від реалізації якої відмовилися ще напередодні Другої світової війни, залишиться актуальною доти, доки мотопіхота (мотострілецькі війська) залишаються основним родом Сухопутних військ. Проблема виходу десанту з бойових машин піхоти, бронетранспортерів та подолання лінії польових укріплень противника під його вогнем і досі не знайшла свого оптимального вирішення. Поява бойових розвідувально-дозорних машин та інших спадкоємців танкеток також залишає актуальним питання історії появи танкеток та їх невдалого використання.

Юрчук Олександр Олександрович, начальник відділу, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Юрчук О.О., 2010

Аналіз попередніх досліджень. Відразу ж після завершення Першої світової війни ідея розробки та використання танкеток захопила багатьох військовиків. “Замість чотирьох двомісних танків можна було утримувати сім одномісних”, – писав, переконуючи керівництво, один із кращих англійських військових письменників Б. Ліддел Гарт [2]. Серед військового керівництва СРСР ідеями використання танкетки захоплювався маршал М.М. Тухачевський. У 1926 р. він добився прийняття рішення про сформування до 1930 р. батальйону танкеток у складі 69 машин. У 1930 р. було створено навчальний фільм “Танкетка”, до якого М.М. Тухачевський сам написав сценарій [3]. Однак вище командування більшості країн тоді ще взагалі вагалось у доцільності застосування танків. Ідея застосування танкеток здавалася безнадійним утопізмом. Тому перші танкетки конструювали фанатики цієї справи, причому в умовах мало не домашніх майстерень.

Метою автора було дослідити історію використання танкеток у бойових операціях та узагальнити передовий досвід застосування підрозділів танкеток.

У 1919 р. російський інженер Максимов сконструював “Щитоноску”, де розміщався лише один член екіпажу в положенні напівлежачи. Низький корпус машини робив її менш вразливою, але в такому положенні вести машину, спостерігати за полем бою і стріляти з кулемета було практично неможливо. Крім того, промисловість Росії у 1919 р. не могла випускати танкетки [4].

Д. Мартелл запропонував проект одномісної танкетки у 1923 р. Його не прийняли. Тоді він у своїй власній майстерні спільно з капітанами В. Ллойдом та Ж. Карденом приступив до детального розроблення макета. В 1925 р. цими роботами зацікавилось військове відомство і фірма “Віккерс”, яка випустила ряд дослідних зразків одно- і двомісних танкеток. Серійний випуск танкеток “Карден-Ллойд MkVI” розпочався у 1928 р. (британська армія замовила 325 таких машин), їх закупили 16 країн, а Італія, Польща, Франція, Чехословаччина та Японія закупили ліцензію на виробництво. Бойова маса цієї машини складала 1,4 т, габаритні розміри 2460x1700x1220 мм, передня броня – 9 мм, бортова і верхня броня – 6 мм, броня днища – 4 мм. Двигун мав потужність 22,5 к/с., що дозволяло розвивати швидкість на шосе

45км/год, запас ходу – 160 км. На озброєнні був кулемет 7,7-мм. Екіпаж складався із 2 чол. (від одномісного варіанту відмовилися як від нереального у бойових умовах) [5].

В СРСР у 1929 р. була випробувана одномісна танкетка Т-17 “Ліліпут” у гарматному та кулеметному варіантах (англійські танкетки були тільки кулеметними). Т-17 мала масу 2,4 т, двигун потужністю 18 к/с., швидкість – 16 км/год, екіпаж – 1 чол. Очевидно, що одномісна машина на випробуваннях себе не виправдала і в 1930 р. була сконструйована двомісна танкетка Т-23 у двох варіантах: безбаштова і з баштою кругового обертання озброєна 7,62-мм кулеметом. Маса її була 3,5 т, потужність двигуна – 60 к/с., швидкість – 35 км/год. За своїми характеристиками ця машина не поступалася зарубіжним танкеткам [5]. Її покращений варіант Т-25 для серійного освоєння потребував створення відповідної виробничої бази. Тому керівництво вчинило інакше: була закуплена ліцензія на випуск англійської танкетки “Карден-Ллойд MkVI”, але конструктор М.М. Козирев вніс певні зміни до англійської машини, врахувавши кращі сторони Т-25. У 1931 р. під маркою Т-27 цей покращений варіант танкетки був прийнятий на озброєння. Машина використовувала двигун потужністю 40 к/с., трансмісію серійного автомобіля ГАЗ-АА, мала загальну масу 2,7 т, клепаний броньований корпус із товщиною передньої броні 10 мм, розвивала швидкість до 45 км/год, на її озброєнні був кулемет. Екіпаж складався із 2 осіб. Зменшення габаритів (2600x1825x1443 мм) було досягнуто за рахунок відмови від поворотної башти [6].

Французи придбали англійську танкетку “Карден-Ллойд Mk VI”, яку почала випускати фірма “Латиль” під маркою “Трактор Латиль-Н”. Фірма “Рено” розробила і запустила у 1931 р. у серійне виробництво танкетку “Рено-UE” (Рено 31R). Вона теж мала екіпаж із 2 чол. і дуже вдалі габарити (2692x1701x1040 мм). Машина важила 2 т., із семиміліметровою бронею, двигун у 35 к/с. дозволяв розвивати швидкість 29 км/год., із запасом ходу – 96 км. Танкетка не мала озброєння, над сидінням командира і механіка-водія розміщалися бронекапюшони з оглядовими щілинами. Її використовували як транспортер боєприпасів та легкий

артилерійський тягач [5]. Французька фірма “Сен-Шамон” створила 4 експериментальні одно- і двомісні машини. У серійне виробництво ці машини не пішли.

За ідею одномісної танкетки французи боролися довго, та у 1929 р. французькими конструкторами була розроблена танкетка *Sabathe*. Ця машина мала масу 2300 кг, незвичні габарити (3200x1400x1100 мм) і потужну броню (передня і бортова броня – 11 мм, зверху та знизу – 4 мм). Єдиний член екіпажу в бойовому положенні розміщався лежачи на животі. Машиною він керував ногами, а руками стріляв з кулемета. При цьому потрібно було ще вести спостереження за полем бою і станом дороги. Ще один комплект дублюючих педалей управління дозволяв на марші їхати сидячи. Двигун поставлений на цю танкетку був слабкий, лише у 18 к/с., швидкість не перевищувала 8 км/год, а запас ходу – всього 32 км. Була виготовлена лише одна танкетка, випробування якої закінчилися невдало [7]. Проте це вже було завершення ідеї одномісної бойової машини.

Італійці розробили на базі танкетки “Карден-Ллойд Mk VI” свій проєкт “Фіат-Ансальдо”, відразу ж прийнятий на озброєння. У 1929–1930 рр. італійці випустили 21 машину під маркою CV-29. Від базової моделі вона відрізнялася ширшими гусеницями, була озброєна кулеметом 6,5-мм із водяним охолодженням. За собою машина везла на буксирі невеликий причеп для боеприпасів. Вдосконалені моделі цієї танкетки (CV3/33, CV3/35; CV3/38) випускали масовими серіями лише у 1933 р. Фірма “Фіат-Ансальмо” отримала замовлення на 1300 машин. Вони мали невелику броню 4-9 мм та широкі оглядові щілини без оптики. Їх озброєння постійно підсилювалося (два кулемети 6,5-мм із повітряним охолодженням, два кулемети 8-мм Бреда, один кулемет 13,2-мм Бреда, гармата 20-мм Солотурн). Випускали також вогнеметні танкетки, які перебували в італійських танкових дивізіях як основні бойові машини протягом 1940–1941 рр. [5].

У США була розроблена танкетка T-1 фірми “Каннінгем” (1928 р.), яка в серійне виробництво не пішла. Далі американці тільки спостерігали за результатами застосування танкетки у бойових умовах і самі жодних розробок не вели.

Польща також закупила у 1929 р. десять одиниць англійських танкеток “Карден-Ллойд MkVI”. На основі цієї машини польські конструктори створили у 1930 р. дослідний зразок ТК-1, який назвали розвідувальним танком. У порівнянні з прототипом ця машина мала покращену підвіску, електростартер та інші вдосконалення. Вона була озброєна кулеметом Браунінг 7,92-мм, її бойова маса становила 1,75 т, двигун – 40 к/с., швидкість – 45 км/год. Але польська промисловість не змогла налагодити випуск бронелістів, тому машина залишилася без броні. Корпус був відкритий, кулемет можна було зняти і встановити на зовнішній підставці як зенітний. Покращений варіант цієї танкетки отримав марку ТК-2 [5]. З 1931 р. поляки налагодили випуск моделі ТК-3 (у війська надійшло більше 300 таких машин) із kleпанним броньованим корпусом (3-8 мм). Із 1933 р. поляки почали випускати модернізовані варіанти TKS (маса 2,43 т з кулеметом Браунінг 7,92-мм), TKD (з гарматою 47-мм), TKW (з баштою та кулеметом 7,92-мм) та TKF (з посиленням бронюванням) [5]. У вересні 1939 р. у польській армії було на озброєнні 400 танкеток ТК-3 та 260 танкеток моделей TKS, TKD, TKW і TKF.

Червона Армія мала можливість відразу оцінити бойові можливості танкеток. Їх застосовували у війні проти басмачів Середньої Азії. Література, що описує бойові дії проти басмачів у 1930–1938 рр. не дозволяє зробити висновок щодо ефективності використання танкеток [8], але бачимо, що помітно на бойові дії вони не впливали. При цьому басмачі не мали технічних засобів для боротьби з цими машинами. Але очікуваного ефекту танкетки не принесли. У 1933 р. виробництво танкеток Т-27 було зупинено, а нові моделі на озброєння так і не надійшли. Невдоволені ефективністю застосування танкеток, радянські командири поставили нові завдання перед конструкторами на розробку і випуск середніх та важких танків.

Найбільшу зацікавленість у перевірці використання танкеток у бойових умовах виявили Англія та Італія, які скористалися можливістю випробувати бойову техніку в умовах локальних війн.

У 1928 р. на рівнині Чако-Бореаль, у самому центрі Південної Америки на стику кордонів Аргентини, Болівії і

Парагваю у передгір'ях Анд, де засушлива пустеля переходить у джунглі західного берегу ріки Парагвай, знайшли ознаки залягання нафти. Зрештою виявилось, що це була помилка і нафти у цьому районі немає, але суперництво нафтових компаній, які сподівалися на участь в експлуатації нафтових родовищ, підштовхнула Болівію і Парагвай до загострення конфронтації [9].

Болівія була сильнішою, мала більше населення і втричі більший військовий бюджет. Але озброєння її армії було безнадійно застарілим. З нової техніки болівійська армія мала всього три легких танки типу "Віккерс" і 8 танкеток "Віккерс-Карден-Ллойд". Парагвай взагалі не мав жодної техніки. Його армія в 3 тис. чол. була озброєна мечами-мачете і на 3–5 чол. припадала одна гвинтівка "Маузер". Тому Парагвай зайнявся укріпленням кордонів, де зводилися форти. Обидві сторони мали у своєму розпорядженні 122 гармати. Болівійці в основному закупляли гвинтівки "Маузер", кулемети "Мадлен" та 81-мм міномети "Стокс-Брандт". На більше їм не вистачало коштів. Але англійці самі надали їм кредити на закупку танкеток "Віккерс-Карден-Ллойд" і винищувачів, які хотіли випробувати у бойових діях. Болівія запросила на пост командуючого ветерана Першої світової війни німецького генерал-майора Ганса Кундта (1869–1939), який завербував 120 німецьких офіцерів-ветеранів [10].

У Парагваї провели мобілізацію, довівши чисельність війська до 60 тис. чол. Військо очолили російські ветерани-емігранти генерал-майор Іван Тимофійович Беляєв (1875–1957) та генерал-майор Микола Францович Ерн (1879–1972), які залучили 80 офіцерів-емігрантів, що мали за плечима досвід Першої світової та громадянської війн [11].

У 1932 р. болівійсько-парагвайська війна поступово перетворилася у позиційну. Парагвайська армія прикривала свої польові укріплення мінуванням підходів і дротяними загородженнями. Болівійці застосовували фронтальні атаки з широким залученням танкеток при підтримці важкої артилерії. Але гаубиці Шнейдера на кінній тязі не встигали за військами в джунглях, а танкетки грузили у болотах, хащах джунглів і підривалися на численних фугасах [12]. Сподівання покладені на танкетки були марними.

Бойові дії тривали, і обидві сторони отримували все більше техніки. Болівійська армія далі поповнювалася машинами англійського виробництва “Віккерс-Карден-Ллойд”, а парагвайці отримали більше сотні машин CV3/33, які італійці продали дешево, намагаючись перевірити їх саме на цьому театрі бойових дій.

Протягом 1933 року болівійці безуспішно штурмували форт Нанава, при цьому танкетки знову продемонстрували повну непридатність для прориву польових укріплень, підсилених інженерними загородженнями. На початку 1934 р. парагвайці перейшли у наступ уздовж рік Пількамайо і Монте-Ліндо. За сорокаградусної спеки йшли тропічні ливні, танкетки болівійської армії, так само як і її авіація виявилися непридатними для воєнних дій. Парагвайці захопили 7 тис. полонених і просунулися на 200 км. Фронт перемістився з джунглів у напівпустельні райони. Тут парагвайська армія вперше використала свої танкетки. Причому вперше в історії відбувся двосторонній бій між танкетками, в якому з обох сторін взяли участь до сотні машин. Парагвайці мали перевагу в кількості машин, але й на цей раз танкетки не дали сподіваного ефекту і не допомогли жодній зі сторін. Вони часто ламалися, даремно втрачали дорогий бензин, вимагали спеціальних колон грузовиків супроводу та ремонтних підрозділів. Ніхто не міг налагодити їхню евакуацію з поля бою, машини танули як лід, що його скидали парагвайським солдатам з літаків в обложеному форті Канада [13]. Фахівці зробили висновки щодо високої ефективності 81-мм мінометів (які переносилися у розібраному вигляді на спинах мулів та солдат), пістолет-кулеметів (застосовувалися швейцарські автомати S1-100), фугасних мін, інженерних загороджень польових укріплень і повної непридатності танкеток у польовій битві. Англійці призупинили випуск цих машин.

Театр воєнних дій був специфічним: ефективно обслуговування (як і підготовка екіпажів), супровід і саме бойове застосування не відповідали жодним вимогам. В обох арміях були присутні англійські та італійські спостерігачі й інструктори. Чакська війна (як її згодом назвали) загалом була скоріше полігоном випробовування воєнної техніки. Попри всі обставини, танкетки ці полігонні випробовування явно не виправдали, розчарувавши своїх прихильників.

Італійці отримали змогу випробувати танкетки у бойових діях своєї армії. У 1935 р. вони розпочали завоювання Ефіопії. У цій війні вони використали танкетки CV3/33 фірми Фіат-Ансальдо вагою 3,3 т, які мали швидкість до 42 км/год і запас ходу на 110 км. Екіпаж складався із 3 чол., озброєння – з одного кулемета, товщина передньої броні була збільшена до 10 мм. Конструкція цієї машини враховувала деякі моменти її використання у пустелі та горах: вона брала підйоми до 55 градусів і спуски до 60, бродила глибиною 0,9 м і окопи – 1,5 м.

Умови використання цієї техніки під час італійсько-ефіопської війни були складними. Гори, пустеля, джунглі й повне бездоріжжя виявилися складним випробуванням. Мотори часто забивалися піском, що змушувало постійно міняти масляні фільтри. Гусениці не витримували кам'янистого ґрунту, а в періоди тропічних ливнів – загрузали у багнюці. Спеціалісти вказували на необхідність підсилення броні до 13 мм (ефіопи не мали навичок боротьби з броньованими машинами, але кулемети та гвинтівки, що знаходилися на озброєнні їхньої армії пробивали тонку броню танкеток), встановлення перископу (великі розміри щілин спостереження дозволяли ефіопським стрільцям через щілини вражати екіпажі: ефіопи вилазили на верх танкеток і через щілини спостереження стріляли по екіпажу) та поворотної башти, а також наявності у боекомплекті підривних речовин для підриву завалів на гірських дорогах. Охолодження треба було розраховувати на нормальну роботу мотору за зовнішньої температури у 60 градусів Цельсія. Виявилось, що танкетка повинна була мати автоматичне регулювання карбюрації при роботі на різних висотах над рівнем моря. Автотракторні мотори з великим числом обертів швидко перегрівалися на гірських підйомах [14].

При використанні танкеток у горах виявилася необхідність подвійної норми палива порівняно із рівнинними театрами воєнних дій, а також у 2–3 рази більшу потребу в запасах гуми та гусениць. У пустинних районах танкетки застосовували для мобільної охорони, на них також поклали завдання по захопленню джерел водопостачання. За час війни італійці втратили 24 танкетки, з них 4 були

знищені артилерійським вогнем, решта загинули у замаскованих ямах та під штучними обвалами гірських порід, які влаштовували ефіопи у гірських ущелинах [14].

У порівнянні з Чакською війною в ефіопській війні дії танкеток були добре забезпеченими. Італійці також мали артилерію на механічній тязі, моторизованими були саперні війська, війська зв'язку і розвідувальні підрозділи. Італійське командування приділяло велику увагу будівництву доріг, налагодженню і ремонту автотранспорту та бойових машин. Співвідношення між справними машинами і тими, що знаходилися в ремонті було 1:2. Число машин, які впали у кювет, доходило до 192 у місяць, загальний відсоток аварійності техніки складав 25% у місяць [14]. Виходячи з незначних втрат, італійці не відмовилися від танкеток і продовжили вдосконалення їх конструкцій. У бойових діях італійської армії 1939–1941 рр. танкетки CV3/38 використовували як легкі танки.

Німці активно стежили за досвідом італійців у цій війні, особливо за досвідом використання танків і танкеток. На їх думку, танкетки зазнали незначних втрат, оскільки в ефіопів не було технічних засобів протитанкової оборони. У газеті “Красная звезда” від 3 серпня 1938 р. були наведені витяги із секретної доповіді про використання досвіду італо-ефіопської війни 1935–1936 рр. і війни в Іспанії, зробленої генералом фон Рейхенау на нараді німецьких військових лідерів. Генерал застерігав німецьких конструкторів від захоплення танкетками. Він вказував на досвід іспанської війни, яка, на його думку, остаточно поховала цей вид озброєння, звертаючи увагу на необхідність розробки “важких танків із товстою бронею”. Говорячи про іспанський досвід, генерал писав: “Спочатку ми дорого заплатили за свою помилку, адже наші танкетки не могли встояти навіть перед кулеметним вогнем і не в стані були долати навіть незначні загородження. Це зумовило необхідність переходу до важких типів танків” [15].

Однак на практиці німецька армія, власне, також масово використовувала танкетки. Легкий кулеметний танк Pz I Ausf A (у 1934–1936 рр. було випущено 818 таких машин) за своїми параметрами був не танком, а танкеткою з посиленням бронюванням (габарити 4620x2060x1720 мм, маса – 5,4 т,

швидкість 57 км/год, запас ходу 145 км, броня 13 мм, верх та днище – 6 мм). Два 7,92-мм кулемети знаходилися у поворотній башті. Екіпаж – 2 чол. Ці машини почали виводити з бойових частин у 1940 р., але частина їх встигла взяти участь у бойових діях 1940–1941 рр. в якості танків.

У 1935–1937 рр. було випущено 675 машин моделі Pz I Ausf B, яка враховувала претензії до двигуна та ходової частини першої моделі. Модель Pz I Ausf C використовувалась як легка гусенична розвідувальна машина (вона залишалася в строю до червня 1944 р.). На її основі у 1942 р. було виготовлено 30 одиниць піхотного штурмового танку Pz I Ausf F [23]. Навіть легкий танк Pz II і всі його основні модифікації за своїми характеристиками цілком відповідали танкеткам (броня 13 мм, швидкість 40 км/год, запас ходу 200 км, екіпаж 3 чол., на озброєнні 7,92-мм кулемет та 20-мм гармата). У 1937–1940 рр. таких танків модифікацій А, В, С було поставлено у війська 1113 одиниць, модифікації F – 534 одиниці, а всього (з урахуванням усіх модифікацій у танкових варіантах) – 2040 одиниць. Це була основна бойова машина у танковому парку вермахту в 1941 р. Протягом 1941–1943 рр. на шасі цієї конструкції випускали розвідувальні машини, самохідні артилерійські установки (САУ) протитанкові САУ з 75-мм гарматою та інші машини [15]. Все це, навіть враховуючи використання машин серій Pz I та Pz II в якості танків, дозволяє поставити запитання: чи доцільно було повністю відмовлятися від подальших розробок танкеток?

У Радянському Союзі також уважно спостерігали за ефективністю випробування танкеток. У 1938 р. була видана книга “Итало-эфиопская война 1935–1936 гг.” генерал-лейтенанта М.Г. Корсуна (1876–1958), професора Військової академії ім. М.В. Фрунзе [14]. У цій праці спеціально аналізувався досвід використання різних родів військ та техніки, зокрема танкеток. Відповідні статті публікували і в спеціальних військових виданнях.

Радянське керівництво зробило слушний висновок щодо неефективності танкеток, взагалі відмовившись від їх використання, зробивши цілком вірний розрахунок на середні та важкі танки. Але величезні втрати серед піхоти все ж залишили відкритим питання доцільності розробки

для піхоти легкої дешевої машини, призначеної для подолання оборони противника в умовах використання останнім польових укріплень. Завдання, поставлені військовими теоретиками ще наприкінці Першої світової війни, залишилися невирішеними.

Висновок. Враховуючи технічний прогрес останніх років у цьому напрямку (комбінована броня, активна броня і т. д.), можливо мав би сенс пошук у цьому напрямку. Адже ідеї, які привели до виникнення таких конструкцій, як танкетки, залишаються актуальними (принаймні у локальних війнах і конфліктах), а невдала їх реалізація може служити тільки стимулом для подальшого дослідження всіх причин невдач.

1. Tanks of the World. – 7th ed. – London, 1991. – P. 34–36.
2. *Лиддел-Гарт Б.* Новые пути современных армий / Б. Лиддел-Гарт. – М., 1930. – С. 12–57.
3. *Бирюзов С.С.* Военно-теоретическое наследие М.Н. Тухачевского / С.С. Бирюзов // Военно-исторический журнал. – 1964. – № 2. – С. 34–35; *Иванов В.М.* Маршал М.Н. Тухачевский / В.М. Иванов. – М., 1980. – С. 89–91.
4. *Антонов А.С.* Танк / А.С. Антонов, Е.И. Магидович, Б.А. Артамонов. – М., 1946. – С. 8.
5. Полная энциклопедия танков мира 1915–2000 гг. [Сост. Г.Л. Холявский]. – М., 1998. – С. 70–156.
6. *Фомин Н.Н.* Танки / Н.Н. Фомин. – М., 1974. – С. 54–57.
7. *Mequet G.* Les leçons du plan quinquennal. – Paris, 1934. – P. 35; *Voisse M.* La perception de la puissance soviétique par les militaires français en 1938 // Revue historique de Armées. – 1983. – N 3. – P. 76–78.
8. *Лунин Б.В.* Басмачество / Б.В. Лунин. – Ташкент, 1984; *Hayit V.* Basmatshi. Nationaler kampf Turkestans in den Jahren 1917 bis 1934. – Köln, 1993; *Поляков Ю.А.* Каракумская операция 1931 года / Ю.А. Поляков // Отечественная история. – 2007. – № 4.
9. *Гонионский С.А.* Очерки новейшей истории стран Латинской Америки / С.А. Гонионский. – М., 1964. – С. 68–72.
10. *Cordozo E.* El Paraguay independiente / E. Cordozo. – Barcelona, 1949. – P. 54–60.
11. *Строгов Н.Н.* Парагвай и русские офицеры / Н.Н. Строгов // Часовой. – 1936. – Сентябрь. – № 174. – С. 12–14.

12. *Мартынов Б.А.* Повесть о генерале Беляеве (отрывок из рукописи книги) / Б.А. Мартынов // Латинская Америка. – 2004. – № 11. – С. 85–89.
13. *Мартынов Б.А.* Новые подробности Чакской войны / Б.А. Мартынов // Латинская Америка. – 2004. – № 11. – С. 92–99.
14. *Корсун Н.Г.* Итало-эфиопская война 1935-1936 гг. / Н.Г. Корсун. – М., 1938. – 168 с.
15. *Чемберлен П.* Энциклопедия немецких танков Второй мировой войны (1933–1945) / П. Чемберлен, Х. Дойл. – М., 2003. – С. 18–41.

Надійшла до редколегії 14.10.2010 р.

Рецензент: *Л.П.Кривизюк*, кандидат історичних наук, доцент, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів

Юрчук А.А.

БОЕВОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТАНКЕТОК: ИДЕИ И РЕЗУЛЬТАТЫ

Рассматриваются причины возникновения идеи конструирования танкетки, история первых конструкций, установление их выпуска в разных странах, анализируются причины неудачного использования танкеток в локальных войнах и отказа от этих конструкций.

Ключевые слова: танк, танкетка, локальные войны.

Yurchuk A.

COMBAT USE OF TANKETTE: IDEAS AND RESULTS

Reasons of origin of idea of constructing of tankette are examined in the article, history of the first constructions, adjusting of their issue in different countries. Reasons of the unsuccessful use of tankettes are analysed in local, and waivers of these constructions.

Key words: tank, tankette, local wars.